

**EKONOMİK KARŞILIKLI BAĞIMLILIK
KAPSAMINDA AB-ÇİN İLİŞKİLERİ**

*Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ**

(Makale Geliş Tarihi-Received: 16.10.2016 /
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 19.12.2016)

ÖZ

Bu çalışma, AB ve Çin arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri Keohane ve Nye tarafından formüle edilen karşılıklı bağımlılık teorisi çerçevesinde irdeleme amacı taşımaktadır. Farklı ekonomik parametreler aracılığıyla bu iki önemli güç arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin mevcut durumu analiz edilerek, karşılıklı bağımlılığın asimetric niteliği ortaya konulacaktır. Karşılıklı bağımlılıktaki asimetriclerin bir güç unsuru olduğu varsayımından hareketle, bu asimetric karşılıklı bağımlılığın AB ile Çin arasındaki güç ilişkisine etkisi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: AB, Çin, Ekonomik ve Ticari İlişkiler, Güç, Karşılıklı Bağımlılık.

* Yrd. Doç. Dr. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, eakcadag@gelisim.edu.tr

ECONOMIC INTERDEPENDENCE BETWEEN THE EU AND CHINA

ABSTRACT

This study aims to evaluate EU-China economic and trade relations using the theory of interdependence formulated by Keohane and Nye. The current situation of economic and trade relations between these two powers will be analyzed with different economic indicators to demonstrate the asymmetry in this interdependent relationship. Based on the assumption that asymmetries in interdependence is a source of power, this paper discusses the impact of asymmetrical interdependence to power dynamics between the EU and China.

34

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Keywords: EU, China, Economic and Trade Relations, Power, Interdependence.

JEL Kodları: A12, F01, F1

GİRİŞ

Yirminci yüzyıl sonlarında ekonomik, siyasi ve teknolojik alanlarda yaşanan gelişmeler küreselleşme sürecine hız kazandırmış ve bu süreç uluslararası ilişkilere devletler arası karşılıklı bağımlılığın artışı şeklinde yansımıştır. Bilhassa ekonomi alanında kendini gösteren bu değişim, devletleri işbirliği ve bütünleşmeye sevk ederken dış politikada askeri güç kullanımını ikinci plana düşürmüştür.

Günümüz uluslararası ilişkilerinin bir özelliği olarak nitelendirilebilecek karşılıklı bağımlılık, devletleri dış politika kararlarını alırken ilgili ülkelerle mevcut bağımlılık ilişkisini göz önünde bulundurmaya itmektedir. Askeri, diplomatik ve ekonomik anlamda ne kadar güçlü olursa olsun bir devlet başka bir devlete herhangi bir nedenle, herhangi bir alanda bağımlı olabilmektedir. Tam anlamıyla kendi kendine yeten bir devletten söz etmenin mümkün olmadığı uluslararası sitemde devletler değişen oranlarda birbirlerine bağımlı haldedir. Bu bağımlılık simetrik olabileceği gibi asimetrik de olabilmekte, dolayısıyla karşılıklı bağımlılığın niteliği ve oranı ortaya bir güç ilişkisi çıkarmaktadır. Karşı tarafa daha az bağımlı olan ve ilişkilerin zarar görmesi halinde bundan daha az etkilenen taraf, diğeri üzerinde daha fazla pazarlık gücüne sahip olarak amaçlarını daha kolay elde edebilmektedir.

Karşılıklı bağımlılığın oranı ve konusu değişmekle birlikte, günümüzde büyük güçler arasındaki karşılıklı bağımlılığın ekonomik boyutunun diğeri boyutların önüne geçtiği görülmektedir. Örneğin, askeri ve siyasi meselelerdeki işbirliği nispeten daha sınırlı olan Çin ve AB'nin ekonomik bağlamda tam bir ekonomik karşılıklı bağımlılık modeli sergilemektedir. Son 35 yılda gösterdiği ekonomik gelişim ve 2001'de Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği sonucu dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü haline gelen Çin ile 2008 yılındaki ekonomik kriz sonucu sarsıntı yaşamasına rağmen hala dünyanın önde gelen ekonomik güçlerinden olan AB arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin yapısı her iki taraf açısından da birtakım hassasiyetler ve kırılğanlıklar doğurmaktadır. Bu çalışmada, AB ve Çin arasındaki karşılıklı ekonomik bağımlılığın niteliği, taraflara maliyeti ve nasıl bir güç ilişkisine yol açtığı üzerinde durulacaktır. Bu amaçla öncelikli olarak neoliberal dönüşümün bir getirisi olarak karşılıklı bağımlılık kavramı ele alınacaktır, akabinde AB ve Çin arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilere değinilerek mevcut hassasiyet ve kırılğanlıklar

ortaya konulacaktır. Son olarak ortaya çıkan güç ilişkisinin niteliğini değiştirme potansiyeline sahip tarafların dahil olduğu yeni ticaret ve yatırım projeleri incelenecektir.

1. Karşılıklı Bağımlılık Kavramı

1970'li yıllarda uluslararası ekonomik düzende yaşanan değişimler, dünya ticaretinin gelişimi ve çok uluslu şirketlerin artan rolü, uluslararası politikada geleneksel devlet merkezli analizlerin yetersiz olduğuna ilişkin eleştirileri beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda Robert Keohane ve Joseph Nye 1977'de yayımladıkları *Power and Interdependence* adlı kitapta, değişen uluslararası sistemin dinamiklerinin daha iyi analiz edilmesi amacıyla karşılıklı bağımlılık kuramını ortaya koymuştur. Neoliberalizmin öncülerinden Keohane ve Nye giderek birbirleriyle daha bağımlı hale gelen devletlerin artık realistlerin öne sürdüğü gibi uluslararası arenada tamamen bağımsız davranmaktan uzak olduğunu ifade etmektedir.

Bağımlılık, bir devletin diğer bir devlet karşısında dış politika tercihlerini sınırlayan tek taraflı bir etkileşimi ifade ederken, karşılıklı bağımlılık farklı ülkeler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan karşılıklı etkileşimi konu almaktadır. Uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılık; devletler ve toplumlar arasında çok sayıda etkileşim kanalının yarattığı bağlantı ve ilişkilerin, belirli bir hiyerarşik gündemden yoksun olan uluslararası sistemde neden olduğu karmaşık koşullar bütünüdür (Gürkaynak, Yalçiner, 2009: 75). Söz konusu etkileşimlerin kaynağı, parasal, mali, toplumsal ya da güvenlik konuları ya da sorunları olabilir. Fakat Robert Keohane ve Joseph Nye'a göre, bu etkileşimlerin karşılıklı bağımlılık çerçevesinde ele alınabilmesi için maliyet unsurunun söz konusu olması gerekmektedir (Keohane, Nye, 2001: 8-9). Eğer karşılıklı etkileşimin taraflar üzerinde olumsuz bir yansıması söz konusu değilse karşılıklı bağımlılıktan söz edilmemektedir ki karşılıklı bağımlılığı diğer etkileşimlerden belirgin biçimde farklı kılan özellik de budur. Eğer karşılıklı etkileşim sadece fayda temeline dayalıysa ve taraflar üzerinde bir maliyete yol açmıyorsa karşılıklı bağımlılık politikası ve teorisinin kapsamı dışında tutulmaktadır (Gürkaynak, Yalçiner, 2009: 75).

Keohane ve Nye devletlerin ilişkilerinde toplam kazanç amacı güdebileceği gibi nispi kazanç peşinde de olabileceğinin altını

çizmekte, dolayısıyla karşılıklı bağımlılığı, mutlak çıkarların karşılıklı olarak dengelendiği bir ilişki olarak görmemek gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu ilişkinin simetrik olması durumunda ilişkinin zarar görmesi her iki tarafı olumsuz etkilerken, asimetrik ilişki söz konusu olduğunda daha bağımlı olan taraf daha fazla etkilenmektedir.

Askeri gücün dış politikadaki önemini reddetmemekle birlikte Keohane ve Nye, nükleer tırmanma riski, az gelişmiş ya da güçsüz ülkelerdeki insanların direnişi, ekonomik hedeflere ulaşmadaki belirsizlik ve kamuoyunun artan etkisi sebebiyle askeri kuvvet kullanımının devletler açısından daha maliyetli olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda asimetrik karşılıklı bağımlılığın bir güç unsuru olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedirler (Keohane, Nye, 2001: 10). Keohane ve Nye, liberal karşılıklı bağımlılık teorisinin realist yaklaşımın alternatifi olmadığını ve özünde realizm ile liberalizm arasında bir bağ kurduğunu belirtmekte ve karşılıklı bağımlılığın otomatik olarak işbirliğine yol açmayacağı gibi güç ilişkilerini ortadan kaldırmayacağını da altını çizmektedirler (Keohane, Nye, 1987:730). Hatta karşılıklı bağımlılık ile belli bir alandaki potansiyel güç kaynaklarının yakın ilişki içinde olduğuna değinilmektedir. Albert Hirschman *National Power and the Structure of Foreign Trade*, Kenneth Waltz *The Myth of National Interdependence* adlı eserlerinde asimetrik karşılıklı bağımlılığın bir güç unsuru olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Aralarında karşılıklı bağımlılık ilişkisi bulunan ülkeler arasında vuku bulan olumsuz bir gelişmeden her iki taraf da etkilenmektedir. Fakat bu ilişki taraflardan biri açısından daha fazla önem arz etmektedir ki bu da beraberinde bir güç ilişkisi getirmektedir. X devletinin Y'ye gereksinimi Y devletinin X'e olan gereksiniminden daha fazla ise Y devletinin X karşısında daha fazla pazarlık gücü olduğunu söylemek mümkündür. Neticede X devleti ilişkinin bozulmaması için daha fazla çaba sarf edecek ve bu amaçla ödün verecektir. Dolayısıyla tarafların birbirini üzerindeki etkisinin kaynağı nominal anlamdaki güçten ziyade ihtiyaçlardan kaynaklanan bağımlılık derecesidir (Arı, 2008:407). Diğer bir ifadeyle karşılıklı bağımlılıktan söz etmek için ilgili ülkelerin birbirine nominal güç bağlamında denk olması gerekmediği gibi, ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi de her zaman aynı oranda değildir.

Karşılıklı bağımlılık ilişkisinde taraflardan birinin diğeri üzerindeki pazarlık gücü (*bargaining power*) diğere tarafın bu ilişkiye karşı duyarlılığına (*sensitivity*) ve kırılabilirlik derecesine (*vulnerability*) bağlıdır. Duyarlılık durumunda ilgili devletin politikalarını değiştirerek dışarıdan empoze edilen gelişmelerin yol açtığı maliyetlerden kaçınması söz konusu iken, kırılabilirlik durumunda politika değişikliğinden sonra bile maliyetlere katlanmaya devam etmektedir. Duyarlılık, karşılıklı bağımlılığın doğal bir sonucu olarak devletlerin sistemde sahip oldukları hareket serbestisini tanımlamakta iken, kırılabilirlik durumunda hareket alanı daha fazla kısıtlandığı için aktörler dışsal etkenler tarafından yaratılan maliyetlere katlanmak durumunda kalmaktadır (Özdemir, 2008: 132).

Steve Chan bu duruma, büyük devletlerin Orta Doğu petrollerine duydukları gereksinim çerçevesinde şekillenen ilişkilerini örnek göstermektedir. ABD, Japonya ve Avrupa devletlerinin Orta Doğu petrolüne karşı duyarlılıkları neredeyse aynı olmasına rağmen, bu bölgeden petrol ithal etmelerine engel teşkil edecek olumsuz gelişmelerin yaratacağı kırılabilirlik aynı değildir. Bu kapsamda Orta Doğu'nun petrol tedarikçisi ülkelerinin söz konusu ithalatçı ülkelerle herhangi bir konuda yürütecekleri görüşmelerde sahip olacakları pazarlık gücü de farklılaşmaktadır. Örneğin petrol ihtiyacının yaklaşık %75'ini bölgeden tedarik eden Japonya en kırılabilir ülke olduğundan Orta Doğu ülkeleri, ABD ve Avrupa ülkelerine kıyasla Japonya üzerinde daha fazla pazarlık gücüne sahip olacaktır (Arı, 2008: 408). İfade etmek gerekir ki her daim karşılıklı bağımlılık ilişkisinin avantajlı tarafı büyük devletler değildir, küçük devletler de karşılıklı bağımlılık sebebiyle büyük devletlerin dış politika davranışlarını etkileyebilmektedir. Yani etkinin ve gücün kaynağını belirleyen unsur bağımlılık ve bu bağımlılığın derecesidir. Bununla birlikte asimetric olarak karşı tarafa daha az bağımlı olmak ikili ilişkide istenilen etkinin yaratılmasında ne gerekli ne de yeterlidir (Wagner, 1988: 467). İlişkideki güçsüz aktörün belli bir konudaki amaçlarını gerçekleştirmek için diğere konularda büyük ödümler vererek bu amacına ulaşması mümkün olduğu gibi, bir konuda eğer kazanımlarından daha fazla ödün vermesi gerekecekse ilişkideki avantajlı tarafın etkisini kullanmaması da mümkündür (Keohane, Nye, 1987: 736). Bu durumda asimetric karşılıklı bağımlılığın yaratmış olduğu güç ilişkisinin niteliğini değiştirmekte, ancak bu ilişkiyi tamamen ortadan kaldırmamaktadır.

Neoliberaler ülkeler arasında, özellikle ekonomik konularda karşılıklı bağımlılığın arttığını ve devletler açısından gücün ekonomik boyutunun önem kazanmaya başladığını, dolayısıyla ekonomik konularda işbirliği çabalarının ön plana çıktığını savunmaktadır. Fakat bu durum aynı zamanda ekonomik karşılıklı bağımlılığın bir güç ilişkisi yaratmasını beraberinde getirmiştir ki AB-Çin ekonomik ilişkileri bu kapsamda incelenmesi faydalı bir örnek niteliği taşımaktadır.

2. İkili İlişkilere Genel Bakış

Çin ile AB (ilgili dönemde Avrupa Ekonomik Topluluğu/AET) arasında ilk resmi ilişkiler 1975'te başlamış ve 1978'de Çin-AET bir ticaret anlaşması imzalayarak birbirlerine en fazla gözetilen ülke statüsü tanımıştır. 1985'te ticaret ve ekonomik işbirliği antlaşması imzalanmış ve endüstri, bilim, teknoloji, enerji, ulaşım ve çevre konularında işbirliği geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. 1988'de taraflar karşılıklı olarak birbirlerine diplomatik temsilci göndermiştir. Her ne kadar 1989'da Tiananmen Meydanı'nda hükümetin baskıcı politikalarına yönelik protestoların Pekin yönetimi tarafından sert biçimde bastırılması sonrası ikili ilişkiler sekteye uğrasa da bu durum uzun sürmemiştir. 1994'te yayımlanan "Yeni Asya Stratejisine Doğru" belgesi ile 1995 yılında yayımlanan "Çin-Avrupa İlişkileri için Uzun Vadeli Bir Politika" başlıklı ilk uzun vadeli strateji ile Brüksel, Çin ile ilişkilere verdiği önemi gözler önüne sermiştir. İkili ilişkilerin gelişiminin önünde engel teşkil eden insan hakları meselesine ilişkin Pekin'in 1996'da diyalog başlatma talebi ise Çin'in ilişkilere attığı ehemmiyeti kanıtlamaktadır.

1998'de yayımlanan "Çin ile Kapsamlı Bir Ortaklık İnşa Etme" bildirisi ile geliştirilen işbirliği, 2001'de kapsamlı ortaklık haline gelmiştir. Avrupa'nın 1990'ların ortalarından itibaren Çin'e yönelik stratejisi, bu ülkenin ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri açıdan uluslararası sisteme entegre edilmesi hedefini gütmüştür. Bu amaçla Çin'in ekonomik ve sosyal reform süreci desteklenmiş, iyi yönetim ve hukukun üstünlüğü hususlarında atılan adımlara destek verilmiştir. 1998'de ilki gerçekleştirilen AB-Çin Zirvesi, her yıl tarafların görüş alışverişinde bulunduğu en önemli yüksek seviyeli platform haline gelmiştir. Bu dönemdeki görüşmelerin temel odak noktası, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği olmuştur. Nitekim bu kapsamda 2000'de taraflar arasında imzalanan anlaşma Çin'in DTÖ üyeliğini hızlandırıcı

etki yapmış ve ikili ilişkileri önemli ölçüde geliştirmiştir. Hatta Çin fikri mülkiyet, çevre ve veterinerlik konularında Avrupa normlarını tanımaya başlamıştır (Sajdak, 2013: 7).

2003 yılında kabul edilen “AB-Çin İlişkilerinde Paylaşılan Çıkarlar ve Meydan Okumalar” adlı belgeyle taraflar kapsamlı stratejik ortaklığa geçildiğini duyurmuştur. (European Commission, 2013) BM’nin dünya barışını sağlama rolünün güçlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınma, insan haklarının korunması ve Çin’in reform sürecinin devamlılığı hususlarında işbirliği yapılması temel hedef olarak saptanmıştır. Belirtmek gerekir ki devletler arasındaki yakınlaşmanın boyutunu ifade etmek için sıklıkla kullanılan terimlerden biri olan stratejik ortaklığın net bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak daha uzun vadeli ve kapsamlı amaçlara hizmet eden stratejik ortaklık, stratejik işbirliğinin üzerinde bir aşamadır ve bir bölge veya uluslararası düzenle ilgili daha köklü hedef ve çıkarlar öngörmektedir (Sümer, 2010: 678). AB’nin bu terimi “siyasi işbirliği için kapsamlı, tutarlı ve koordineli uzun vadeli bir çerçeve” şeklinde yorumladığı görülmektedir (European Commission, 2006). Dolayısıyla AB, stratejik ortaklar arasında ortak norm ve değerlerin bulunması gerektiği şeklinde bir görüşe sahip bulunmamaktadır. Stratejik ortaklık ifadesi dışında yeni belgede göze çarpan en önemli husus, küresel yönetişimin yaygınlaştırılmasında ortak hareket edileceği vurgusudur ki bu, AB’nin artık Çin’i uluslararası arenadaki başat aktörlerden biri olarak gördüğünün kanıtıdır.

Buna mukabil, Pekin AB ile ilişkilerini konu alan ilk politika belgesini 2003 yılında yayımlamıştır. Bu belgede ikili ilişkilerin geliştirileceği, ekonomik işbirliği ve ticari ilişkilerin derinleştirileceği ve kültürel alışverişin güçlendirileceği ifade edilmektedir (Ministry of Foreign Affairs of China, 2003). Bu çerçevede siyasi anlamda Pekin’in Avrupa’nın “tek Çin” politikasını tanınması ve Tayvan ile ilişkilerini kesmesini amaçladığı söylenebilir. Ekonomik anlamda ise Pekin, AB yatırımlarının artmasını, ticaretin gelişmesini, çevre, kamu sağlığı ve eğitim alanlarında AB yardımlarının fazlaşmasını hedeflemektedir. Çin’in AB’nin Galileo konumlandırma sistemi projesine dahil olma isteği ise bilim ve teknoloji konusundaki işbirliğine verdiği önemi göstermektedir.

Ayrıca bu dönemde 1985’te imzalanmış olan ticaret ve işbirliği antlaşmasının yerini alacak yeni bir anlaşma için görüşmelere

başlanmış, böylece Tiananmen olayları sonrası Avrupa tarafından uygulamaya konan silah ambargosunun kaldırılması ve Çin'in piyasa ekonomisi statüsünün tanınması gibi günümüzde halen görüşmelere konu olan meseleler ilk defa gündeme gelmiştir. İlişkilerde yakalanan bu olumlu hava sonucu 2004 yılı diploması açısından Çin'de Avrupa yılı, Avrupa'da ise Çin yılı olmuştur (Zhou, 2016: 7). 1998'de başlatılan AB-Çin Zirvesinin yanı sıra 2007'de başlatılan "Yüksek Seviyeli Ekonomik ve Ticari Diyalog", 2010'da başlatılan "Stratejik Diyalog" ve 2012'de başlatılan "İnsandan İnsana Diyalog" stratejik ortaklığın geliştirilmesinde üç temel ayağı (siyasal, ekonomik ve toplumsal) oluşturmaktadır. Bu üçayak 2013 yılında kabul edilen AB-Çin 2020 Stratejik Gündemi belgesiyle de stratejik ortaklığın somut parametreleri olarak belirlenmiştir.

3. Ekonomik-Ticari İlişkiler ve Karşılıklı Bağımlılık

AB-Çin ilişkilerinin en dinamik, sağlam, etkin ve istikrarlı ayağı olan ekonomik ve ticari ilişkiler, iki ülke arasındaki karşılıklı bağımlılığın da en temel göstergesi mahiyetindedir. ABD'nin aksine AB'nin Doğu Asya'da jeopolitik ve güvenlik bağlamında ciddi bir çıkarının bulunmaması ve bölgesel mevzularda müdahil olmaktan kaçınması, ikili ilişkilerin ekonomik boyutunun öne çıkmasına zemin hazırlamıştır. Taraflar birbirlerini büyük ve gelecek vaat eden bir pazar, ticari ortak ve yatırım alanı olarak görmektedir. Bu durum bir karşılıklı bağımlılık ortamı meydana getirmiş olmakla birlikte, ekonomik parametreler söz konusu karşılıklı bağımlılığın simetrik olmadığını ortaya koymaktadır.

Salt ticari ilişkilerin boyutu dahi taraflar arasındaki karşılıklı bağımlılığa ilişkin fikir vermektedir. 2015 yılında AB'nin, Çin'e yaptığı ihracat 170 milyar dolarken (2014 yılında 165 milyar dolar idi) bu ülkeden toplam ithalatı 350 milyar dolar civarındadır (2014 yılında 303 milyar dolardı) (European Commission, 2016a). Birlik'in Çin'e ihraç ettiği temel ürünler makineler, uçak, motorlu araç ve kimyasal maddelerken AB'nin Çin'den ithal ettiği ürünler özellikle sanayi ve tüketim mallarından oluşmaktadır.

2014 yılında Çin'e giren doğrudan yabancı yatırım (FDI) 129 milyar dolara ulaşmış olup, Çin ilk kez ABD'yi aşarak dünyada en fazla FDI akışına sahip olan ülke haline gelmiştir. (Çin Büyükelçiliği, 2015)

AB'nin dış yatırımlarının %20'si Çin istikametinde gerçekleşmektedir ki bu oranla Birlik, Çin'de en fazla yatırım yapan ilk beş ülke arasındadır. Çin'in ise İsviçre ve Norveç dahil olmak üzere AB'ye yönelik toplam yatırımları 2015 yılında 23 milyar dolarlık rekor seviyeye ulaşmış olup aynı yıl ABD'ye yaptığı yatırımlar 15 milyar dolar seviyesinde kalmıştır (Çin Büyükelçiliği, 2015). Çin AB ülkelerindeki yatırımları enerji, madencilik, gıda, ulaşım, emlak ve telekomünikasyon sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Söz konusu yatırımların kayda değer artışında 2014 yılında Pekin yönetiminin Çinli firmaların yabancı ülkelerde yatırım yapabilmesinin önündeki tüm engelleri aşamalı biçimde kaldırmasının ciddi etkisi bulunmaktadır. Bir diğer etken ise AB ile ABD arasında 2016 yılında iyice şiddetlenen ticaret savaşlarıdır. Ağustos 2016'da Avrupa pazarındaki faaliyetleriyle ilgili ödemesi gerekenin altında vergi ödediği ortaya çıkan Apple şirketine Avrupa Komisyonu 13 milyar euroluk ceza öngörmüştür. "Komisyonun bu tür cezalarla AB içerisindeki adil rekabetin önünü tıkadığı ve bu tür cezalarla ABD'de yatırımlara gidecek vergi gelirlerine engel olduğunu" öne süren ABD cezaya tepki göstermiştir (BBC, 2016). Ayrıca cevap mahiyetinde, Eylül 2016'da ABD Adalet Bakanlığı, 2009'daki mortgage krizinde manipülasyon yaptığı gerekçesiyle Alman Deutsche Bank'a 14 milyar dolarlık ceza kesmiştir. Söz konusu bu cezalar sebebiyle taraflar arasında ilişkilerin gerilmesi Çin yatırımlarının önünü açmıştır.

2008 yılında ABD'de patlak veren ekonomik krizin Avrupa'ya yayılmasıyla AB ciddi bir ekonomik ve mali krizle karşı karşıya kalmış, Yunanistan, Portekiz, İrlanda, İspanya ve İtalya ciddi borç yükünün altına girmiştir. Bu krizle mücadele etmek adına AB tarafından alınan önlemlere ve ortaya konan girişimlere Çin'den ciddi destek gelmiştir. Çin'in, AB'nin borç krizinden çıkmak için yaptığı çalışmaları içtenlik ve kararlılıkla desteklemek niyetinde olduğunu belirten Çin Başbakanı Wen Jiabao, Avrupa'ya yardımcı olunacağını vurgulamıştır. Nitekim Çin, Avrupa'nın hazine borçlarını satın almış, krizdeki Avrupa ülkelerine milyarlarca dolar yardımda bulunmuştur. Ayrıca Pekin, IMF gibi uluslararası örgütler kanalıyla AB ülkeleri için bir yardım fonu oluşturulmasını da gündeme getirmiştir. Böylece krizin önünü alacak tam güvenli bir kredilendirme sistemi kurulmasını desteklemiştir. 2012 yılının başında düşmeye başlayan taraflar arasındaki ticaret hacmi kaybının %11'e ulaştığı, krizle birlikte Avrupa ekonomisinin daralmaya başladığı, dolayısıyla talebin ve ihracatın azaldığı göz önünde bulundurulursa söz konusu krizin

Çin'e de olumsuz yansıdığı görülecektir (Alagöz, 2013). Dolayısıyla Çin Avrupa'ya yardım etmekle aslında kendi ekonomisine yardım etmektedir. Zira söz konusu krizin Çin'in ekonomik büyüme trendini, Çin halkının işini ve refah seviyesini etkilemesi muhtemeldir. Kısaca Avrupa'nın içinde bulunduğu krize karşı her iki taraf da hassastır, ancak etkilenme dereceleri aynı değildir.(Alagöz, 2013) Bu sebeptendir ki Çin sahip olduğu pazarlık marjını kullanarak AB'nin krizden çıkmasına yardım karşılığında pazar ekonomisi olarak tanınmayı talep edebilmiştir (Euronews, 2011).

Kasım 2013'teki Çin-AB Yüksek Seviyeli Ekonomi ve Ticaret Toplantısında iki taraf arasında kapsamlı bir yatırım anlaşması imzalanması maksadıyla görüşmelerin başladığı duyurulmuştur. Bu anlaşma sayesinde yatırım rejimine serbesti sağlanması, yatırımcıların önündeki engellerin kaldırılması ve yatırımcıları koruyan hukuki düzenlemelerin getirilmesi amaçlanmaktadır (European Commission, 2016b). AB bu anlaşma sayesinde Çin'de yatırım yapacak Avrupalı yatırımcıların hukuki anlamda daha güvende olacağını ve Çin pazarına daha rahat ulaşacağını düşünmektedir. Çin açısından ise uzun vadede AB ile serbest ticaret antlaşması görüşmelerinin önünü açması bakımından önem arz etmektedir. Zira Çin bu anlaşmayı AB nezdinde güvenilir bir ticari partner olduğu imajını sağlamlaştırmak ve gerekli reformları yapmak için ilk adım olarak görmektedir (Ewert, 2016: 3). Diğer bir deyişle, taraflar bu anlaşma ile mevcut asimetrik karşılıklı bağımlılık ortamında ellerini güçlendirme eğilimindedir.

Öte yandan 2015 yılı başından itibaren Çin'in ihracat ve ithalatında yaşanan düşüş ve yatırımların azalmasına ilaveten yükselen üretim maliyetleriyle rekabet gücünü kaybetmesi, Çin ekonomisinin sarsılmaya başladığı yorumlarını beraberinde getirmiştir. Bu durumun AB açısından hem ticari hem de finansal anlamdaki muhtemel olumsuz sonuçları karşılıklı bağımlılığı gösteren önemli bir emaredir. Çin iç piyasasındaki talebin gelecek 2 yıl boyunca %2 azalması Euro bölgesinin gayri safi yurtiçi hasılasının %0.6 oranında azalmasına neden olacaktır (Vergeron, 2015: 3). Çin ekonomisindeki yavaşlamanın öncelikle Asya pazarını etkileyecek olması, Avrupa'nın bu bölgeye yönelik ihracatının Euro bölgesinin gayri safi yurtiçi hasılasının %4'üne tekabül ettiği göz önüne alındığında ciddi anlamda olumsuz etki doğuracaktır (Vergeron, 2015: 3). Çin ekonomisindeki kötü gidişatin devam etmesi durumunda elindeki önemli miktardaki Euro rezervini satma yoluna başvurması, AB

ekonomisi için ciddi bir tehlikedir ki 2016 başında Çin'in döviz rezervi 2012 yılından bu yana en düşük seviyesine gerilemiştir. Çin Merkez Bankası Ocak 2016'da ülkenin elindeki döviz rezervinin 99.5 milyar dolar düşerek 3.23 trilyon dolara indiğini açıklamıştır (Bloomberg, 2016). AB'nin içinde bulunduğu mali durum sebebiyle Çin'in elindeki Euro rezervini satmasına karşı kırılğan olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır, zira bu durumun ortaya çıkaracağı maliyeti yüklenmek zorunda kalacaktır.

44

IJSl 9/2
Aralık/
December
2016

Uzun vadede Çin'in Avrupa karşısında ekonomik anlamda daha avantajlı konuma yükseltecek bir diğer gelişme, İngiltere'nin Birlik'ten ayrılma kararıdır. Kısa vadede İngiltere'nin üyelikten ayrılması sonrası AB içerisinde oluşacak belirsizlik ve ekonomik kargaşa durumunun Çin'i olumsuz etkileyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira zayıf bir Avrupa ekonomisi gerek Çin'in bölgeye yönelik ihracatı gerekse yatırımları açısından olumsuz etki yaratacaktır. Pekin, Çin Halk Bankası'nun beş milyar yuanlık bono alımı ve Çin Tarım Bankası'nın da bir milyar yuanlık ikili kur bono alımlarını Londra merkezli olarak gerçekleştirerek para biriminin uluslararasılaşması hususunda İngiltere'nin desteğine güvenmişti (AA, 2016). Ayrıca 2015 yılında 62 milyar dolarlık ticaret yatırım anlaşması imzaladığı İngiltere'nin AB-Çin serbest ticaret anlaşması imzalanması hususunda diğer devletleri ikna etmesini beklemekteydi. Ayrılık kararı Pekin'in bu planlarını bozmuş olmakla birlikte uzun vadede Çin'in söz konusu durumu kazanca çevirebileceği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Birlik içerisinde oluşacak gevşeme ve ayrışma durumu üye ülkeleri Çin ile ilişkilerini ulusal düzlemde geliştirmeye iteceğinden Birlik'in Çin karşısındaki pazarlık gücü azalacaktır (The Diplomat, 2016). Böylece piyasa statüsünün tanınması, anti-damping önlemler, serbest ticaret anlaşması gibi konularda istediğini elde etme anlamında Çin pazarlık gücünü artıran taraf olacaktır. Buna ilaveten AB'nin Çin'e yönelik silah ambargosunun devam etmesi gerektiğini savunan İngiltere'nin Birlik'ten çıkması, ambargonun kaldırılmasına ilişkin Pekin'in umutlarını yeşertmektedir.

4. İlişkilerdeki Problemler

Taraflar arasındaki ekonomik ilişkiler çok önemli boyutlarda olmakla birlikte farklı politik rejimlere, farklı değerlere ve farklı çıkarlara sahip olmaktan kaynaklanan sorunların varlığı gözden kaçmamaktadır. 15 yıllık sürecin ardından 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ)

üye olmasıyla birlikte Çin; tarifeleri düşürme, tarife dışı engelleri azaltma, yabancı firmalar için pazara girişi kolaylaştırma ve şeffaflık yönündeki taahhüdünü yerine getirme yolunda özellikle de tarifeler konusunda önemli mesafe kat etmiştir (Alagöz, 2013). Ancak Çin'in uyguladığı tarife dışı engeller (ülke içinde bazı sektörleri dış ticaretin rekabetinden korunma amaçlı tarife ve kota harici uygulamalar) AB firmalarının Çin'deki pazar imkânlarından yeterince yararlanamamasına neden olmaktadır (Alagöz, 2013). Söz konusu engeller nedeniyle AB firmalarının 20 milyar euro değerinde iş kaybı yaşadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca inşaat, makine, finans ve telekomünikasyon sektöründe yabancı firmalara eşit muamele yapılmadığı ve AB firmalarının bu sektörlerin dışında tutulmaya çalışıldığı belirtilmektedir (Avrupa Bilgi Merkezi, 2007).

DTÖ kuralları, tüm üye ülkelere sanayilerini yabancı ihracatçıların "haksız" ticaret uygulamalarına karşı koruma amaçlı gerekli önlemleri alma olanağı tanımaktadır. Dampingle ihracat, söz konusu haksız ticaret uygulamalarından biridir. İhracatçı firmanın malını dış piyasada iç piyasada sattığından düşük fiyata satarak, yani dumping yaparak haksız rekabete sebep olması durumunda ürünlerine karşı konulan vergi ise anti-dumping olarak adlandırılmaktadır. Bu sayede dampingle ve ucuz ürünlere karşı yerli üreticileri korumak hedeflenmektedir. Dampingle satış ve anti-dumping önlemlerinin AB-Çin ilişkilerine etkisinin en fazla olduğu konu Çin'den ithal edilen güneş panelleridir. Eylül 2012'de Avrupa Komisyonu'nun, bu güneş panelleriyle ilgili olarak anti-dumping soruşturması başlatması ilişkilerin gündemine yerleşmiştir.

2011 yılında Çin, güneş paneli ihracatının % 60'ını AB'ye yapmış ve ihracat hacmi 21 milyar euroyu bulmuştu (Euractiv, 2012). Çin'in güneş paneli sektörü, Avrupa'ya yaptığı kârlı ihracat sayesinde hızla büyümüştü. Ancak Alman SolarWorld başta olmak üzere bir grup Avrupalı güneş enerjisi şirketinin Çinli firmaların Avrupa'da piyasa fiyatının altında panel sattığını yönündeki şikayet, AB Komisyonu'nu soruşturma başlatmaya itmiştir. Brüksel satışlarda dumping olup olmadığını, AB sanayisine zarar verip vermediğini ve anti-dumping vergisinin AB'nin çıkarına olup olmadığını değerlendirme kararı almıştır (Euractiv, 2012). Bu karara tepki gösteren Çin, "Bir tarafın uyguladığı korumacı uygulamalar diğer tarafta da korumacılığı tetikler" açıklamasında bulunarak Avrupa şarapları hakkında dumping ve sübvansiyon soruşturması açılacağını duyurmuştur.

Çin'in 2012'de ithal ettiği 430 milyon litre şarabın üçte ikisinden fazlasının başta Fransa olmak üzere Avrupa'dan gelmesi sebebiyle bu tehdit ses getirmekte gecikmemiştir. Fransız şarap üreticilerinin "bu pazarı kaybetmek gibi bir seçeneğimiz yok. Bizim için küçülen bu pazarı elimizde tutmaya yetecek araçlarımız da yok. Yani Çin ile olan ihracatımızı yavaşlatmak gibi bir seçeneğimiz kesinlikle yok" (Evrensel, 2013) açıklaması başta Fransa olmak üzere şarap ihracatçısı Avrupa ülkelerinin Çin ile ticari ilişkilerin sekteye uğraması karşısındaki kırılganlığını ortaya koymaktadır. Akabinde Pekin'in Avrupa'dan ithal edilen lüks arabalara da korumacı önlemler alabileceğini ifade etmesi, bu defa Almanya'da hoşnutsuzluk yaratmış, Almanya Başbakanı Angela Merkel konuya müdahil olarak çözüm arayışına yönelik çalışmaların süreceğini belirtmiştir. Nitekim anlaşmazlık 2013'tetarafın konuyla ilgili olarak fiyat taahhüdü kararı almasıyla çözülmüştür. Varılan anlaşmaya göre Çin'in AB'ye ihraç ettiği fotovoltaiik ürünlerin fiyatları, belirli bir güneş paneli ürününün en düşük fiyatından daha az olmayacaktır. Pekin ihraç ettiği parçaların miktarında sınırlamaya gidecek, bunun karşılığında AB anti-damping vergisi uygulamayacaktır (Dünya Bülteni, 2013). Bu anlaşmazlık Çin'in AB ile ilişkilerindeki pazarlık gücünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Fransa ve Almanya gibi AB'nin iki itici gücünün Çin ile ticari ilişkilerindeki kırılganlıklarının Çin'den fazla olması Pekin açısından kayda değer bir güç unsurudur. Bu durum AB'nin Çin ile ilişkilere devam etmek için katlanmak zorunda kaldığı maliyetlere örnek oluşturmaktadır.

AB üyesi devletlerin ekonomik ve siyasi güçleri nispetinde değişen ekonomik çıkarları Çin ile ilişkilere olan yaklaşımlarını da etkilemekte ve çeşitlendirmektedir. Dolayısıyla her üye ülkenin Çin ile ilişkilere bakışı aynı olmadığından bu durum Birlik politikalarına da yansımakta ve zaman zaman tek sesliliği sağlamakta güçlük yaşanmaktadır. Örneğin, Fransa, Almanya ve İtalya gibi ülkeler endüstrilerini korumak için anti-damping vergisi gibi koruyucu önlemlere devam etme yönünde görüş bildirirken İngiltere, Danimarka ve Hollanda gibi ülkeler ise serbest ticarete herhangi bir şekilde müdahale etmeye karşı çıkmaktadır (Euractiv, 2016).

Tarafların ekonomik ilişkileri kapsamındaki bir diğer önemli mesele, Çin'in AB nezdinde piyasa ekonomisi olarak tanınması talebidir. Çin'in piyasa ekonomisi olarak tanınması durumunda Birlik'in Çin

ürünlerine karşı korumacı önlemler uygulaması önemli ölçüde zorlaşacaktır. Bu durumda ucuz Çin mallarının piyasanın dengesini bozmasından çekinen AB, Çin'e bu statüyü tanımaya sıcak yaklaşmamaktadır. Zira Avrupa özellikle çelik endüstrisi, makine, kimya ve seramik sektörlerinde Çin menşeli ürünlere yüksek vergi uygulamaktadır. DTÖ üyelik anlaşmasının 15. maddesi Çin'i ilk 15 yıl piyasa ekonomisi statüsünün tanınmamasını öngörmekte ve diğer ülkelere dumping uygulayabilme ve Çin mallarından cezai gümrük vergisi alma imkanı sağlamaktaydı. 15 yıllık sürenin 2016 yılı sonunda dolması sebebiyle Pekin, 2017 yılına otomatikman bu statüyle gireceğini savunmaktadır. Ancak Avrupa Parlamentosu Mayıs 2016'da aldığı kararla Çin'e piyasa ekonomisi statüsü verilmesine karşı çıkmıştır. Bu karara gerekçe olarak Çin'in beş temel kriteri karşılamaması gösterilmiştir: mal karşılığı mal ticaretinin engellenmesi, kaynakların tahsisi ve şirket kararları üzerinde hükümet müdahalesinin olmaması, şeffaf ve ayrımcı olmayan şirket hukuku, işleyen bir mülkiyet hukuku ve iflas rejimi, tam anlamıyla devletten bağımsız bir finans sektörü. Avrupa Parlamentosu'nun kararları bağlayıcı olmadığından nihai kararı verecek olan AB Konseyi'nin tutumu bu meselenin çözümünde temel belirleyici olacaktır. Piyasa ekonomisi statüsü tanınması durumunda Çin'in mevcut asimetric bağımlılık ilişkisinde elinin daha da güçleneceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ticarette karşılaşılan bu güçlüklerin yanı sıra fikri mülkiyet haklarının ihlali bir diğer ciddi sorundur. DTÖ üyeliği sonrası Çin, fikri mülkiyet haklarının korunmasında asgari standartları uygulamaya yönelik adımlar atmış olmakla birlikte 2012'de Çin'de faaliyet gösteren 5 Avrupalı şirketten 4'ü, fikri mülkiyet haklarının korunması yönündeki kanun ve düzenlemelerin yetersiz olduğunu ifade etmektedir (Akses, 2014: 4). 2011 yılında taklit olarak nitelendirilen ürünlerin % 73'ünün, 2012 yılında da % 64'ünün Çin'den geldiği tespit edilmiştir (Akses, 2014: 4).

AB açısından bir başka kaygı unsuru Çin'in ekonomik kalkınma modelinin Afrika'daki otoriter yönetimlerce örnek alınması meselesidir. Çin, uluslararası düzene uygun biçimde kalkınma yolları arayan devletlere kendi siyasi seçimleri çerçevesinde kalkınabileceklerini gösteren bir örnek teşkil etmektedir. Gazeteci Robert Kaplan, bu durumu "bazen otokrasi özgürlük üretir" şeklinde özetlemektedir (NewYork Times, 1998). Siyasi özgürlüğe sahip

olmadan ekonomik özgürlüğe sahip olunacağını gösteren Çin tarzı kalkınma modelinin pek çok ülke için örnek teşkil ettiğini belirten Joshua Cooper Ramo, Pekin Konsensüsü'nün Washington Konsensüsü'nün önüne geçtiğini ifade etmektedir (Ramo, 2004: 3-4). Ancak AB Afrika ülkelerine yönelik mali yardım akışını demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim gibi siyasi unsurların ilgili ülkelerde gösterdiği gelişmeye bağlayarak siyasi koşulluluk mekanizması oluşturmuştur. Dolayısıyla Çin tarzı ekonomik gelişim modeli, demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel hak ve hürriyetlere saygı gibi prensiplerin Afrika kıtasında geliştirilmesine yönelik Batı'nın girişimlerini sınırlandırmaktadır.

48

5. Karşılıklı Bağımlılık Perspektifinden Yeni Ticaret ve Yatırım Projeleri

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Son dönemde gerek ABD gerekse Çin tarafından öncülüğü yapılan yeni nesil ticaret ve yatırım projeleri AB ile Çin arasındaki karşılıklı bağımlılığın mahiyetini değiştirebilecek bir nitelik taşımaktadır. Batı ekonomilerinin zayıflaması, dünya ekonomilerinin merkezinin Asya'ya kayması ve Çin sanayi ürünlerinin dünya piyasalarındaki hızlı artışı, ABD ve AB'yi yeni bir serbest ticaret anlaşması imzalamak için Temmuz 2013'te görüşmelere başlamaya sevk etmiştir. Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) adı verilen bu girişim, iki ekonomi arasında gümrük vergilerinin kaldırılmasını, gümrük dışı engellerin azaltılmasını ve yatırım kolaylığı sağlanmasını öngörmektedir. Bu anlaşmanın imzalanması durumunda dünyanın en büyük serbest pazarı oluşturulacaktır. Dünya ticaretinin üçte birinin serbestleşmesi anlamına gelecek bu ortaklığın milyonlarca yeni iş imkanı yaratması ve her iki pazarın da büyümesini hızlandırması beklenmektedir. Bu ortaklığın üçüncü ülkelerin rekabet yapısına ve pazara giriş şartlarına yapacağı etkiden en fazla endişelenen ülkelerden biri de Çin'dir. Zira Çinli ihracatçılar, ABD pazarında paylarını Avrupalı rakiplerine, Avrupa pazarında ise Amerikalı rakiplerine kaptırma kaygısı taşımaktadır. Prof. Wang Zihong ABD ve AB'in ileri teknoloji ürünleri, yüksek kalitedeki üretim seviyesi, hijyen ve güvenlik alanlardaki yüksek standartları özellikle Çin mallarının bu standartlara ulaşamaması halinde Çin'in iki ticari ortağı ile olan ticaretine zarar verebileceğinin altını çizmektedir (TÜSİAD, 2015). Buradan yola çıkılarak Çin'in TTYO girişiminin hayata geçirilmesinin sonuçlarına karşı hassas olduğu söylenebilir. Nitekim yükümleneceği maliyeti en aza indirmek adına Pekin yönetimi farklı ülkelerle serbest

ticaret anlaşması imzalama çalışmalarına hız kazandırmıştır. Yani hassasiyetin yarattığı maliyeti düşürme amaçlı politika geliştirme eğilimindedir ki Yeni İpek Yolu projesi bunun en iyi örneğidir.

ABD ve AB'nin uluslararası ticaretin gidişatını TTYO ile revize etme girişimine Çin'in cevabı ise oldukça iddialı olan Yeni İpek Yolu projesidir. Tarihi İpek Yolu üzerindeki ülkelerin modernize edilmiş ulaşım ağlarıyla birbirine bağlanmasını ve bölge ekonomisinin yeniden canlandırılmasını hedefleyen bu proje, ilk defa Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından 7 Eylül 2013'te Kazakistan Nazarbayev Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada dile getirilmiştir. İki ayağı bulunması planlanan projenin karayolu, Çin'den başlayıp Orta Asya, İran ve Türkiye'ye üzerinden Avrupa'ya devam ederek İtalya'da son bulurken; denizyolu, Güney Çin Denizi'nden başlayıp Hint Okyanusu'nu geçerek Kenya üzerinden Kızıl Deniz ve Akdeniz'e ulaşmakta ve İtalya'da karayolu ile birleşmektedir. Söz konusu kara ve deniz hatları üzerinde taşımacılık imkânlarının geliştirilmesi ve ticaretin artırılması sonucu ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Çin ile Avrupa arasındaki ticaretin büyük ölçüde deniz yolu aracılığıyla gerçekleştirildiği göz önünde alınarak Çin'i Orta Asya üzerinden Avrupa'ya bağlayacak kara ve demir yollarının geliştirilerek maliyetlerin düşürülmesi amaçlanmaktadır. Gerek uluslararası alanda yaşanan talep daralması gerekse işgücü maliyetlerinin yükselmesiyle ihracatta rekabet avantajı azalan Çin, bu projeye ekonomisini canlandırmak istemektedir. Borç krizinin etkilerinin hala sürdüğü, işsizlik oranlarının yüksek olduğu, iç talebin düşük seyrettiği ve göçmen sorunu ile karşı karşıya olan Avrupa açısından yeni pazarlara ulaşmak bağlamında söz konusu proje ciddi imkanlar sunmaktadır. Bu sebeple en önemli müttefikleri ABD'nin tepkisini çekme maliyetine katlanma pahasına Avrupalılar Çin öncülüğündeki bu projeyi desteklemiştir. Proje kapsamında 205 yılında altyapı, finansman, birlikte çalışabilirlik, lojistik ve ulaşım alanlarında işbirliği sağlamak adına "AB-Çin Bağlantı Platformu" oluşturulmuştur.

Bununla birlikte projenin AB açısından olumsuz etkilere sahip olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. *National Bureau for Asian Research* araştırmacısı Nadege Rolland, "bu ekonomik değil, jeopolitik bir projedir" diyerek Çin'in ekonomik etkinliğini diplomatik nüfuzla dönüştürmek istediğini belirtmektedir (Johnson, 2016: 2). Yeni İpek Yolu projesi kapsamında gerçekleştirilecek yatırımların Çin

devlet şirketlerinin Avrupa'daki konumunu güçlendireceğini söylemek mümkündür ki bilhassa 2008'deki krizin etkilerinin hala sürdüğü Doğu ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri Çin'in yatırımlarını son derece olumlu karşılamaktadır. Bu durum karşılıklı bağımlılık ilişkisinde Pekin'in elini güçlendirmenin yanı sıra Çin'in siyasi etkinliğini artırmaktadır. Nitekim Afrika'daki yatırımları son on yılda ciddi oranda artan Çin, BM nezdinde Afrikalı ülkelerin desteğini kazanmış, Afganistan'daki yatırımları ise Kabil'in Güney Çin Denizi anlaşmazlığında Çin'den yana tavır almasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu projenin gerçekleşmesi durumunda Çin'in AB karşısındaki pazarlık gücünün artması muhtemeldir.

50

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Ayrıca bazı Avrupalı yazarlar projenin şeffaflık anlamında tatmin edicilikten uzak oluşunun ve finansal anlaşmaların yeterince net olmayışının Avrupalı şirketlerin rekabet kapasitesini olumsuz etkileyebileceğini dile getirmektedir (Casarini,2015: 9). Pekin yönetimi, Çin'in düşük faizli kredileri ile finanse edilen altyapı çalışmalarının Çinli firmalarca üstlenilmesini istemektedir (Macaristan-Sırbistan hızlı tren yolu ve Pire limanı terminali gibi). Ancak bu durum müteakibiyeti dayanmamaktadır, zira Avrupalı firmaların Çin'de yatırım projeler üstelenmesi oldukça zordur. Bir diğer endişe, Yeni İpek Yolu projesi aracılığıyla Çin'in endüstriyel üretim fazlası ürünlerini dampingli veya üretim maliyetinin altında fiyatlarla satarak Avrupalı firmalara zarar vermesidir.

Bu projenin finansman kaynağı ise Ekim 2014'te Pekin tarafından Asya'daki altyapı yatırımlarının finanse edilmesi amacıyla kurulması önerilen Asya Altyapı Yatırım Bankası'dır. Batı öncülüğündeki finansal sisteme bir meydan okuma olarak nitelendirilen bu girişime ABD'nin karşı çıkmasına rağmen çok sayıda Avrupa ülkesi üyelik başvurusunda bulunmuştur. Haziran 2015'te ise 57 kurucu ülkeden 50'si bankanın kuruluş anlaşmasına imza atmıştır. 100 milyar dolar kayıtlı sermayeye sahip olması öngörülen banka; otoyol, demiryolu, enerji santralleri, boru hatları ve telekomünikasyon projelerine öncelik verecektir. İngiltere öncülüğünde Almanya, Fransa ve İtalya gibi AB'nin büyük ülkelerinin Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın kurucu üyeleri olması, Pekin'in yükselen revizyonist finansal gücünün kabulü şeklinde yorumlara neden olmaktadır (Casarini, 2015: 8). Bu durum uzun vadede ABD-AB ilişkilerini olumsuz etkileyebileceği gibi AB'nin Çin'e olan bağımlılığını da artırmaktadır.

SONUÇ

1970'li yıllarda neoliberalizmin öncülerinden Keohane ve Nye tarafından uluslararası ilişkiler disiplinine kazandırılan karşılıklı bağımlılık teorisi, aradan geçen 35 yılı aşkın sürede yaşanan gelişme ve değişimlere rağmen devletler arası ilişkileri anlama adına hala etkisini ve önemini korumaktadır. Günümüzde yaşanan ekonomik krizlerin veya bölgesel sorunların ortaya çıktıkları coğrafyanın sınırlarını aşarak küresel çapta bir etkiye sahip olması karşılıklı bağımlılığın bir sonucudur.

Nye ve Keohane karşılıklı bağımlılıktan söz edebilmek için taraflar üzerinde olumsuz bir yansıması ve maliyeti olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda iki büyük ekonomik güç olan AB ve Çin arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılık ele alındığında Avrupa'yı sarsan ekonomik krizin etkileri, anti-damping önlemler maruz kalma, piyasa ekonomisi statüsünden mahrum olma Çin açısından maliyet oluştururken, Çin'in uyguladığı tarife dışı engeller, dış ticaret açığı, Çin'deki Pazar imkanlarından yeterince yararlanamama, Çin'e yönelik politikalar hususunda AB üyeleri arasındaki ayrışma ve Afrika'ya yönelik siyasi koşulluluk politikasının sekteye uğraması AB'nin yüklenmek zorunda kaldığı maliyetlere örnek oluşturmaktadır.

Ayrıca mutlak çıkarların karşılıklı olarak dengelendiği bir ilişkiden de bahsetmek mümkün olmadığından AB ile Çin arasında asimetric mahiyette bir karşılıklı bağımlılık mevcuttur. Gerek 2008'de patlak veren ekonomik krizin etkilerinin hala sürüyor oluşu, gerek Çin'den önemli miktarda sanayi ve tüketim mallarının ithalatı gerekse büyüyen Çin pazarının Avrupalı ihracatçılar açısından önemi gibi etkenler AB'nin Çin'e, Çin'in AB'ye olduğundan daha fazla bağımlı olmasına yol açmaktadır. Karşılıklı bağımlılığın asimetric niteliğinin ortaya bir güç ilişkisi çıkardığı göz önünde bulundurularak mevcut durumda Çin'in AB üzerindeki pazarlık gücünün daha fazla olduğunu, dolayısıyla istediğini elde etme yönünden elinin daha kuvvetli olduğunu söylemek mümkündür. Bilhassa Çin'e yönelik politikalar hususunda AB üyesi ülkeler arasındaki görüş ayrılıkları Çin'in avantajlı konumunu güçlendirmektedir.

KAYNAKÇA

“AB’den Çin’den gelen güneş panellerine anti-damping soruşturması”. (2012, 7 Eylül). *Euractiv*.

“AB-Çin ticaret savaşları”. (2013,7 Haziran). *Evrensel*.

“ABD’den AB’ye Apple Öfkesi: Şirketlerimizi Kasten Hedef Alıyorsunuz”. (2016, 31 Ağustos). *BBC*.

“Çin AB’ye neden yardım ediyor ?”. (2011, 30 Eylül). *Euronews*.

Çin Büyükelçiliği (2015), “Çin yabancı sermaye ağırlığını artırıyor”, <http://tr.china-embassy.org/tur/xwdt/t1238908.htm>, Erişim Tarihi: 25.07.2016.

“Çin ve AB arasındaki güneş panelleri krizi çözüldü”. (2013, 30 Temmuz). *Dünya Bülteni*.

“Çin’deki Ticari Engeller, AB’de Milyarlarca Euro’luk İş Kaybına Neden Oluyor”. (2007, 15 Mart). *Ortak Payda*, <http://www.ortakpayda.com/articles.php?ID=7297>, Erişim Tarihi: 29.07.2016.

“Çin’in Döviz Rezervi 3.23 Trilyon Dolara Düştü”. (2016, 7 Şubat). *Bloomberg*.

“Germany and France team up to tackle Chinese dumping”. (2016, 19 Mayıs). *Euractiv*.

Akses, Selen (2014). “Avrupa Birliği ve Çin Arasındaki Ticaret ve Yatırım İlişkileri”, İKV, No.80.

Alağöz, Akçadağ Emine (2013). “Bir Karşılıklı Bağımlılık Örneği Olarak AB-Çin Ekonomik İlişkileri”, *BİLGESAM*.

Arı, Tayyar (2008). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Bursa: MKM Yayıncılık, 5. Baskı.

Casarini, Nicola (2015). *Is Europe to Benefit from China’s Belt and Road Initiative?*, Istituto Affari Internazionali, Working Paper No.40.

Cheng, Wy (2016, Haziran 30). “How China Can Benefit From Brexit”, *The Diplomat*.

European Commission (2006). “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-Towards an EU-South Africa Strategic Partnership”, COM/2006/0347 final, Brussels, 28 June 2006, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52006DC0347> (Erişim Tarihi 10.07.2016).

EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation, https://eeas.europa.eu/china/docs/eu-china_2020_strategic_agenda_en.pdf (Erişim Tarihi 15.07.2016).

European Commission (2003). "A Maturing Partnership - Shared Interests and Challenges in EU-China Relations", COM(2003) 533 final, Brussels, <http://europa.eu.int/comm/> (Erişim Tarihi: 10.07.2016).

European Commission (2016a). Trade in Goods with China, European Commission, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf (Erişim Tarihi 15.07.2016).

European Commission (2016b). "EU and China agree on scope of the future investment deal", <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1435>, Erişim Tarihi: 26.07.2016.

Ewert, Insa (2016). The EU-China Bilateral Investment Agreement: Between High Hopes and Real Challenges, EGDMONT, No.68.

Gürkaynak, Muharrem; Yalçın, Serhan (2009). "Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme". *Uluslararası İlişkiler*, 6(23), 73-92.

Hirschman, Albert (1945). *National Power and Structure of Foreign Trade*. Berkley: University of California Press

Johnson, Keith (2016, Haziran). "China's New Silk Road into Europe is about more than Money", *Foreign Policy*.

Kaplan, Robert (1998, Haziran 28). "Sometimes, Autocracy Breeds Freedom", *New York Times*.

Keohane, Robert O.; Nye, Joseph S. (1987). "Power and Interdependence Revisited". *International Organization*, 41(4), 725-753.

Keohane, Robert O.; Nye, Joseph S.(2001). *Power and Interdependence*. New York: Addison Wesley Longman, Third Edition.

Kindleberger, Charles (1970). *The International Cooperation*. Cambridge: MIT Press.

Ministry of Foreign Affairs of China (2003). China's EU Policy Paper, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/topics/ceupp/t27708.htm> (Erişim Tarihi 15.07.2016).

Özay, Mehmet (2016, Haziran 29). "Brexit sonrası AB-Çin ilişkileri", AA.

Özdemir, Haluk (2008). "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 113-144.

Ramo, Joshua C. (2004). *Beijing Consensus*, London: Foreign Policy Center.

Sajdak, Wiktor (2013). "Assessing Strategic Partnership Policy-Does EU-China Dialogue Architecture fit the objectives of the EU Strategic Partnership Policy toward China?", Master Thesis, Advanced European and International Studies, CIF.

Sümer, Gültekin (2010). "Stratejik İşbirliği ve Stratejik Ortaklık Kavramlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Ege Akademik Bakış*, 10(1), 651-670.

TÜSİAD (2015). Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Antlaşması.

Vergeron, Karine Lisbonne de (2015). "L'impact de la situation économique chinoise sur les relations Europe-Chine". *Fondation Robert Schuman*, No.376.

Wagner, Harrison (1988). "Economic Interdependence, Bargaining Power and Political Influence". *International Organization*, (42)3, 461-483.

Zhou, Hong (2016). *China-EU Relations: Reassessing the China-EU Comprehensive Strategic Partnership*. Singapore: Springer.

SUMMARY

The process of globalization, which *gained momentum after the 1970s*, has affected countries from various perspective, especially in economic field. Creating an interdependent world in many aspects-politically, economically and socially-, this process has been characterized with the concept of "interdependence" initially formulated by Robert Keohane and Joseph Nye. Interdependence which became a crucial concept to define international affairs and inter-state relationship has considerably affected foreign policy choices. Along with reducing the chance of *military* conflict, the trend toward greater *economic interdependence* among countries shapes foreign policy options, since asymmetrical interdependence is a source of power. Interdependence does not assume symmetry, nevertheless it can not occur unless there is some degree of dependence and cost on both sides. In interdependence conditions, both sides make an effort to ensure continuity of relationship, as severing the relationship would be costly for two sides. However, interdependence implies a relationship which is more costly for one side to break due to the degree of vulnerability. This asymmetry in interdependence creates a model of relationship. Less dependent and less vulnerable actor to the rupture of relations would have more bargaining power, hence this actor can more easily achieve its foreign policy objectives.

This study aims to evaluate EU-China economic and trade relations using the theory of interdependence formulated by Keohane and Nye. The structure of economic and commercial relations between China, which became the world's second largest economic power as a result of its economic development over the last 35 years and its membership of the World Trade Organization in 2001, and the EU, which is still one of the leading economic powers in the world despite of the impact of the 2008 economic crisis, leads to sensitivities and vulnerabilities for both sides. Thus, the current situation of economic and trade relations between these two powers was analyzed with different economic indicators to demonstrate the asymmetry in this interdependent relationship. Within this framework, it is possible to note that the effects of the Eurozone crisis, being exposed to anti-dumping measures, and being deprived of market economy status are the costs of bilateral interdependence for China. As for the EU, the non-tariff barriers implemented by China, the foreign trade deficit, the inability to benefit from business opportunities in the China market, divergence in the Union in terms of the EU policies toward China and disruption of the EU's political conditionality policy towards Africa are the costs that the Union should bear to maintain this relationship.

Regarding to relationship derived from asymmetrical interdependence, it would not be wrong to mention that China is in a more advantageous position compared to the EU. The effects of the Eurozone crisis, importation of significant amount of consumer and industrial goods from China and the

importance of the growing Chinese market for European exporters strengthen China's hand in this relationship. Consequently, it is possible to say that China would be able to make bargaining concessions at lower cost than the Union. Moreover, growing *divergence among the EU member states* in terms of the EU policies toward China strengthen Beijing's position.